

MASUMİYET MÜZESİ ROMANI'NDA MODERNİZM-GELENEK ALGISI

*Aysel ASLANBOĞA**

ÖZET

Orhan Pamuk'un 2008 yılında yayımladığı Masumiyet Müzesi romanı aşk izleği etrafında şekillenir. Vaka zamanının 1975-2008 yıllarını kapsadığı romanda aşkın yanı sıra aile, ahlak, evlilik, cinsellik, zengin-fakir, doğu-batı, modernleşme izlekleri de dönemin sosyal, siyasi, kültürel dokusuyla işlenerek anlatılır. Kahraman (ben) anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınan romanda olaylar başkişi Kemal Basmacı'nın yorumuyla anlatılır. Romanda işlenen izlekler, batıyı temsil eden, modern, zengin Kemal Basmacı, ailesi ve "sosyete" çevresi ile doğuyu temsil eden Çukurcuma semtinde yaşayan geleneklerine bağlı bir ailenin kızı olan Füsun'un modernizm ve gelenek algıları bağlamında değerlendirilir. Bu çalışmada modernizm ve gelenek algısı Füsun ve Kemal'in aşkı merkezinde romandaki karakterlerin bakış açıları doğrultusunda irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Müzesi, modernizm, gelenek, doğu, batı, Avrupa, cinsellik

PERCEPTIONS OF MODERNISM-TRADITION IN MASUMİYET MÜZESİ (THE MUSEUM OF INNOCENCE)

ABSTRACT

The novel of Masumiyet Müzesi published by Orhan Pamuk in 2008 is shaped around a love theme. Besides the love theme, the themes of family, ethics, marriage, sexuality, rich-poor, east-west, modernisation are explained in relation to social, political, cultural properties of the period in the novel in which events took place between 1975 and 2008. In that novel which was written from the point of view of a protagonist (I) narrator, the events are explained through the interpretations of Kemal Basmacı, the protagonist of the novel. The themes handled in the novel are evaluated within the framework of modernism and tradition perceptions of Kemal Basmacı, a modern rich man representing west and his family and "elite" neighbourhood and perceptions of Füsun, who has been brought up in Çukurcuma district, representing east and who is the daughter of a family dependent on their traditions. In this study, the perceptions of modernism and tradition will be investigated taking Füsun and Kemal's love as the central point and in line with the points of view of the characters of the novel.

Key Words: The Museum of Innocence, modernism, tradition, east, west, Europe, sexuality

* Arş. Gör. Ardahan Ü. İnsani Bil. ve Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: aslim787@hotmail.com

Giriş

Aşk izleğini merkezinde şekillenen Masumiyet Müzesi romanında vaka zamanı 1975 yıllarında başlayıp 2008'e kadar uzanır. Orhan Pamuk olayları, "Aşk, bekâret, masumiyet, cinsellik gibi konuların 1970'li yıllarda İstanbul'un üst sınıfları arasında nasıl algılandığına dair fikirlerini, takıntılı bir aşğın sevdiği kadın için tüm hayatını vermesi ve aşkını yaşatmak için bir müze kurmaya çalışması bağlamında ve Yeşilçam melodramlarının melankolik atmosferi içinde" (Demir 2011: 936) anlatır. Romanda modernizm ve gelenek, zengin-fakir, doğu- batı ayrımı keskin çizgilerle birbirinden ayrılır 1975'li yıllardan 2000'li yıllara uzanan süreçte modernizm ve gelenek algısıyla bu kavramların Türkiye'de ilk anılmaya başladığı zamanlardaki tanımlama ve algılar aynı değildir.

Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı süreçte batıyla olan ilişkilerin artması, Batının üstünlüğünün kabul edilmesiyle, artık Osmanlı Devleti ve toplumu için adına "batılılaşma, çağdaşlaşma, modernleşme" denilen yeni bir süreç başlar. Meriç modernleşmeyi "Modernisation hem modernleşmiş ülkelerin başarısındaki benzerliklerini hem de modernleşmekte olan toplumların amaçlarındaki benzerliği tek kelimeyle belirtiyordu. Toplumlar, iktisadi başarılarının bütünü göz önünde tutularak sınıflandırılıyor ve değerlendiriliyordu." (Meriç 1983: 235) ve modernleşmenin toplumları ekonomik başarılarına göre sınıflandırmada kullanılan bir kavram olarak niteler. Korkmaz da "Osmanlı Devleti'nin Batıya yönelişi ile modernleşmesi Batı'yla hemen hemen aynı amaçlara denk geldiğini" (Korkmaz 2005: 22) belirtir. Sevim Kantarcıoğlu modernizmi, "hem çağdaş bir düşüncedir, hem de Rönesanstan günümüze kadar batılı aydının ulaşmak istediği bir idealdir. O halde modernizm, çağdaşlığı aşan bir kavramdır." (Kantarcıoğlu 2004:11) sözleriyle tanımlar. Romanda ise "Batının, modernleşmenin" çağını aşamadığı, yanlış anlaşıldığı altı çizilerek gösterilmek istenir. "Başkişi Kemal mensup olduğu "sosyete"yi devamlı eleştirir hatta Füsun'la ilişkisinin başlamasından sonra artık kendi çevresine "siz" diyerek onları ötekileştirir. Modernliğin batı taklitçiliği olarak algılanmasını "Avrupalı gibi olmak isteyen kadınlar, Avrupalı gibi film çekmek, Avrupa tarzı lokantalar, batılı yenilikler, uygar kurumlar" gibi ifadelerle eleştirir.

Gelenek, "bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon" (TDK 2007) olarak tanımlanır. Romanda gelenek anlamına uygun şekilde yaptırım gücü olan bir kavram olarak kendini gösterir. "Gelenek, 'geleneksel', 'gelenekçi' kavramlarıyla tarihin arkaizmine hapsedilerek, modernlik ve değişim karşıtı kabul edilmiş, gericilik, çağdışılık olarak nitelendirilmiştir." (Takış 2003-04: 7) Romanda da Kemal ve çevresine göre Füsun ve ailesi, Çukurcuma'da yaşayan, geleneklerine ve dinlerine bağlı geleneksel bir Türk aile yapısı teşkil ederler. Kemal ve çevresinin kendi muhitlerinden bakış açılarıyla giyimlerinden- başı örtülü olmaları-, yaşamlarına- yaşadıkları muhit, komşuları- kadar eleştirdikleri geleneksel aile yapısıyla Kemal Füsun'un ve ailesi vasıtasıyla tanışır. Kemal Nişantaşı'nda yetişmiş, Avrupa görmüş, zengin ve seçkin tekstil şirketi sahibi Basmacılar ailesine mensuptur. Füsun da İstanbul'un orta sınıf semti olarak bilinen Çukurcuma'da yaşayan, memur bir ailede yetişen, üniversiteye hazırlandığı süreçte Beyoğlu Şanzelize Butik'te tezgâhtarlık yapan bir kızdır. Füsun ve Kemal uzaktan akraba olmalarına rağmen iki aile birbirleriyle sık görüşmezler. İki aile farklı kültür, dünya ve muhite mensupturlar, dolayısıyla onları birleştiren tek ortak nokta Kemal ile Füsun'un aşkına kadar uzaktan akrabalıktır. Modernlik ve gelenekselin eleştirisi karakterlerin yaşama bakış açıları bağlamında roman boyunca devam eder. Romanda yoğun olarak cinsellik, bekâret, evlilik, aile gibi izlekler modernizm ve gelenek algısı bağlamında değerlendirilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

Modernizm ve Gelenek Kısacasında Bir Aşk

Romanın temel izleklerinden olan cinsellik/bekâret 1975'li yılların sosyal koşulları bağlamında ele alınır. Evlilik öncesi cinsel birliktelik, bekâret gibi konular roman boyunca başkahraman Kemal ve arkadaş çevresi tarafından “modernlik” çerçevesinde sorgulanır. Başkahraman Kemal ve sevgilisi Sibel'in zengin, Avrupa görmüş, “sosyete”ye mensup olmalarından dolayı ilişkileri aileleri tarafından onaylanır ve bir an önce evlenmeleri beklenir. Kemal'in “*Batı görmüş, okumuş, Avrupalı*” olarak tanımladığı sevgilisi Sibel ile yaşadığı cinsel beraberlik her iki karakter için de “cesurluk, modernlik” olarak algılanır. Zira Kemal ve sevgilisi o dönemde Türk kızları için evlenmeden önce cinsel hayata başlama korkusunun bilincindedirler.

“Batululaşmış zengin ailelerin, Avrupa görmüş, seçkin kızları o yıllarda ilk defa tek tük bu “bekâret” tabusunu kırmaya, evlenmeden önce sevgilileriyle yatmaya başlamışlardı. Sibel de bazen bu “cesur” kızlardan biri olmakla övünürdü, benimle on bir ay yatmıştı. (Uzun bir süreydi bu, artık evlenmeliydik!) (M.,M., s. 20)

Bekâretin tabu olarak görüldüğü bu dönemde Batılı ailelerin seçkin olarak nitelendirilen kızları, bu tabuyu yıkmaya başlamalarına rağmen, yaşanan evlilik öncesi cinsel beraberliğin evlilikle sonuçlanmasını öngörüyorlardı. Sibel de kendisini cesur ve modern olarak tanımlamasına rağmen on bir ay boyunca beraber olduğu sevgilisi Kemal'e evlenmeleri gerektiğini açıkça söyleyemese de sezdirmeye çalışır. Hatta Kemal Sibel'in kendisiyle beraber olmasının sebebini Sibel'in evlenecek olmalarına kesin gözüyle bakmasıyla açıklar. Nişan hazırlığında olan çiftin ilişkisini ters yüz edecek olan olayın ilk kıvılcımı, Kemal'in Sibel'e nişan hediyesi olarak Jenny Colon marka çantayı almak üzere Şanzelize Butik'e gitmesi, orada uzak akrabası Füsun'la karşılaşması ve ondan çok etkilenmesiyle atılır. Kemal'in Şanzelize Butik'ten çıkar çıkmaz orayı ve Füsun'u unutma fikri gerçekleşmez; sahte çıkan Jenny Colon marka çanta sebebiyle Kemal bir daha o butiğe gitmek ve Füsun ile karşılaşmak durumunda kalır. Nişan hediyesi bir çanta sebebiyle karşılaşan Kemal ile Füsun'un uzak akrabalıktan sevgili olma yolunda ilerleyen ilişkileri Füsun'un ikinci kez çanta vesilesiyle Merhamet Apartmanı'na gitmesiyle gerçekleşir. “*Doğduğumuz zaman, doğduğumuz yerden ya da doğduktan sonra kendimiz bulduğumuz yerden, istesek de istemesek de yüzerek çıkmak zorundayız.*” (Gasset 2007: 54) Kemal sürekli eleştirisini yaptığı içinde “gibi yapan” sosyetedan, kendisini ifade edemediği içinde doğup, büyüdüğü kendisini/benliğini kuşatan Avrupalı, medeni, zengin dünyadan başka bir dünyaya Füsun sayesinde yüzerek çıkabileceğine inanır ve bu sebeple her geçen gün Füsun'a biraz daha bağlanır. Kemal'in Füsun ile Merhamet Apartmanı'nda kurduğu aşk bağı ve cinsel bağ aralarında geçen

“Ama evlenmeden önce sevişmek fikri, hala onu huzursuz ediyor... Bunu anlıyorum. Avrupa'da o kadar okumuş, ama senin kadar cesur ve modern değil...” (M., M., s. 61)

konuşma ilişkilerinin muallâkta kalan, tanımlanmayan yönlerini onlara fark ettirir. Kemal Sibel'in Avrupa görüp, orada okumuş olmasına rağmen cinsel ilişki konusunda Füsun gibi bir tezgâhtar kadar cesur ve modern olamadığını söyleyerek Sibel ve Füsun'u kıyaslar.

“Sibel'in evlenmeden önce benimle yatmasını aşk ve güven ile, Füsun'un aynı şeyi yapmasını ise cesaret ve modernlikle açıklamış oluyordum. Bundan da, ağızdan çıktığı için yıllarca pişmanlık duyacağım “cesur ve modern” iltifatı yüzünden benimle yattığı için Füsun'a özel bir sorumluluk ve bağlılık duyamayacağım sonucu çıkıyordu. Çünkü “modern” olduğuna göre, evlenmeden önce bir erkekle yatmak ya da evlendiği gece bakire olmamak onun için bir yük olamazdı... Tıpkı hayallerdeki Avrupalı kadınlar ya da İstanbul sokaklarında dolaştığı söylenen kimi efsane kadınlar gibi... Oysa ben, o sözleri Füsun'un hoşuna gideceğini sanarak söylemişim” (M., M., s. 63)

Turkish Studies

Kemal'in "Avrupalı" olarak tanımlanan Sibel ile olan cinsel birlikteliğini de bir tezgâhtar olan Füsün ile olanı da açıklarken kullandığı "cesur ve modernlik" kelimeleri aslında "anlamını bulamamış, altı doldurul(a)mamış" kelimeler olarak romanda yer alır. Romanın dramatik aksiyonu gerçekleştiren temel çatışmayı Kemal'in Füsün ile Sibel arasında bir tercih yapması oluşturur. Kemal ile Sibel'in nişanı romanda olayların akışını değiştirecek kırılma noktası olma hüviyetini taşır. Kemal'in Sibel ile nişanlanması Füsün ile Kemal'in ilişkilerini çıkmaza sokar. Nişanda gelenek, modernizm, sosyal zaman, evlilik gibi pek çok konu roman karakterlerinin aralarında nişan boyunca yapılan sohbetler vasıtasıyla okuyucuya aktarılır. Nişana gelen ailelerin zenginliği, nişanda sunulan içkiler, nişanın yapıldığı Hilton Oteli "batılı, Avrupa gibi" olma endişesiyle her iki "seçkin" ailenin incelikle düşündüğü ayrıntıları oluşturur. Nişanda dikkati çeken bir diğer unsur da Kemal ve Sibel'in görücü usulü evliliğe bakış açılarıdır. Mehmet ve Nurcihan Sibel ve Kemal'in arkadaşları ve zengin iki ailenin çocuklarıdır, Sibel de "*düğünlerin sihri olduğuna, pek çok kişinin evleneceği kişiyle düğünlerde tanıştığına, ama onlara yardım edilmesi gerektiği*" (M., M., s. 139) mantığıyla Nurcihan ve Mehmet'i evlendirmek ister.

"(...) Ailesinin çok dindar ve muhafazakâr olmasına rağmen görücü usulüyle evlenmeye, hatta başörtülü annesinin kendisine İstanbullu ve okumuş da olsa, bir kız bulmasına yıllarca karşı çıktığını ve kendi tanışıp arkadaşlık edeceği kızlardan biriyle evlenmek istediğini anlattım. Ama şimdilik, kendi bulduğu modern kızların hiçbirisiyle olmadı bir türlü." (M., M., s. 127)

Kemal ve Sibel'e göre dindar, muhafazakâr yani geleneksel bir ailede yetişen Mehmet kendisi gibi olmayan/modern bir kızla evlenmek ister. Kemal ve Sibel'e göre onun için uygun görülen kişi de Nurcihan'dır. Nurcihan Fransa'da yaşayan, evlilik öncesi cinsellik hakkında o dönemin batılı iddiasında olan çoğu gencinden daha cesur, modern düşüncelere sahiptir. Mehmet ise onlara göre gelenekçi bir ailenin ferdidir, fakat Mehmet'in hayatında gelenek ve modernizm çatışması hüküm sürer. Gece hayatını seven, genelevlerden ve eğlencelerden kendini alamayan bir yapıya sahiptir ama bunun yanında ailesinin yanına döndüğünde dindar kisvesine bürünür. Aile baskısına rağmen kendisinin beğendiği "modern" bir kızla evlenmek ister; "*kendini var eden değerleri yıkararak*" (Korkmaz 2004: 20) Nurcihan gibi "Avrupalı" bir hayat yaşama kararı verir ve yaşadığı bu ikilemden Nurcihan'la evlenmesiyle kurtulur.

Modernizm ve Gelenek Çatışması

Modernizm ve geleneğin romanda ilk çatışması Sibel ile Kemal'in nişanı bozmasından önceki tartışmalarında geçer. Sibel bekâret konusu ile ilgili,

"Eğer modernsek, Avrupalıysak bu önemli bir şey değildir...Yok geleneğe bağlıysak ve bir kızın bakire olması senin de önem verdiğin ve herkesin de saygı göstermesini istediği değerli bir şeyse... O zaman bu konuda herkese eşit davranmalısın!" (M., M., s. 246)

söyledikleri ilişkilerinin son noktasına geldiğinin habercisidir. Yanlış yorumlanan modernizm ile din ve muhafazakârlıkla eş tutulan geleneğin çatışması romanda gerilimi yükselten en önemli olaylardan biridir. Sibel modernizm ve gelenek kısılcığında kalan Kemal'in kararsız tavrını eleştirir. Kendi ailesi ve çevresiyle uyuşamayan Kemal yetiştiği çevre ve Füsün arasında bir seçim yapmak zorunda kalır ve Füsün'ü tercih eder.

Kemal'in Füsün'a olan aşkı Kemal'in Sibel'e ve çevresine yabancılaşmasına sebep olur. Bu aşk ile kendisinden ve çevresinden uzaklaşan Kemal aslında kendini ötekileştirmiştir. "*Ötekileş(tiril)en kişi, bilerek veya bilmeyerek yaşa(tıl)dığı bu zorunlu süreçte, düşünce ve eylemlerindeki 'kendine özgü' lüğü yitirmiş; başka'ya dönüşmüş veya başka'da batmış, kaybolmuş ben'dir.*" (Korkmaz 2008: 20) Kemal'in Füsün'a duyduğu aşk, Kemal için bir tutkuya dönüşür.

Turkish Studies

Füsun'a kavuşabilmek için ailesinden, nişanlısından, arkadaşlarından, oturduğu semtten, alışkanlıklarından vazgeçer. Sibel de onu bu durumdan kurtarmak için Kemal'e Sibel'in Boğaz'daki yalısında birlikte yaşamayı teklif eder. Çiftin bu kararı çevrelerce çok medeni ve Avrupalı olarak nitelendirilir. Dışarıdan modern ve Avrupalı olarak tanımlanan bu ilişki aslında Kemal için dönüşü olmayan bir yola girer, Sibel'in "Fransa'da okuyan aydın ve mutlu bir Türk kızından, sorunlu bir zenginle nişanlanıp içkiye alışan dertli ve alaylı bir Türk ev kadınına dönüştüğünü" (M. M., s. 222) fark eder ve bunun bütün sorumlusu olarak kendini görür.

Sibel'in Kemal'in hayatından çıkmasıyla Kemal'in hayatı Füsun'a ulaşmaya çalışmakla geçer. Kemal ve Füsun'un birbirlerinin hayatlarına girmesi ikisinin de hayatlarının, aileleri ve çevreleriyle ilişkilerinin alt üst olmasına sebep olur. Kemal ailesinden, çevresinden kısacası Füsun ile ilgili olmayan her şeyden kaçır, çünkü "hayatının elimden çıktığına, Füsun'a olan bağlılığı yüzünden onun iradesi dışında şekillenen bir şeye dönüştüğüne" karar verir. (M. M., s. 268) Füsun da ailesiyle birlikte başka bir semte Çukurcuma'ya taşınır.

Kemal'in Sibel'den ayrılma kararı romandaki ikinci önemli kırılma noktasıdır. Sibel ile nişanından sonra Füsun'u kaybeder, Sibel'den ayrıldıktan sonra da Füsun ile yeniden kavuşacağını ümidini taşıyarak Füsun'u bulmaya çalışır. Füsun'un arkadaşı Ceyda vasıtası ile Sibel'den ayrıldığını ve Füsun'u görmek istediğini bir mektupla belirtir. Kemal Füsun'un izini/evini bulduktan sonra sekiz yıl boyunca Çukurcuma'ya Füsunlara akşam yemeğine gider. Füsun'u aradığı sekiz yıl boyunca Kemal'in hayatında pek çok değişiklik olur. Kemal Füsun'un Merhamet Apartmanı'ndaki eşyalarıyla teselli bulmaya çalışır, ailesinden ve çevresinden kopar. Onun Füsun'a olan aşkı bir tutkuya, saplantıya dönüşmeye başlar. "Arzulayan özne, adımlarının altında arzusunun açtığı uçurumu gördüğünde kendini isteyerek bu uçuruma bırakır; ümitsiz durumuna karşın metafizik hastalığın daha önceki evrelerinin ona sağlamadığı şeyleri keşfetmeyi ümit etmektedir." (Girard 2001: 152) Füsun'un evli olması sebebiyle ilişkilerinin artık başka bir mecraya girdiğini fark eden Kemal Füsun'a ulaşmak için kendini uçuruma bırakmayı göze almıştır. Fakat Kemal'in arada aklına takılan "Çukurcuma'da seller içindeki bir fare yuvasında yaşamının onun kendi seçimi ve kabahati olduğunu, o saçma evliliği yaparak intihar eden birini" (M. M., s. 273) Füsun'u fazla ciddiye almaması gerektiğini düşüncesine rağmen Füsun onun gözünde "değer" kaybetmez.

Füsunlar'ın evine her gün gitmesi ve Füsun'un eşi Feridun'un bu durumdan rahatsızlık duymamasını Kemal "gelenek" ile açıklar:

"En iyisi Feridun'un ilgisizliğini tabularla ve gelenekle açıklamaktı. Annesinin ve babasının önünde evli bir kadına değil asılmanın, yan bakmanın bile özellikle yoksullar ve taşralılar arasında ölüm nedeni olduğu bir ülkede, benim bir aile mutluluğu havası içerisinde televizyon seyredirken her akşam Füsun ile kırtırmayı aklımdan bile geçirmeyeceğimi Feridun'un düşünmesini ben de aslında makul buluyordum." (M. M., s. 345)

Füsun ile yaşadığı "gizli" ve uzaktan ilişkiyi herkesin- annesinin, babasının- bildiği halde "gelenek" kisvesine büründürerek yaşamaları aslında Kemal ve Füsun için bir kaçış/ savunma noktasıdır. Çünkü "(...) her şeyimden Füsun'a aşık olduğum anlaşılabilirse bile, hepimiz böyle bir aşkın olamayacağını kesinlikle biliyormuş "gibi yapmak"la yükümlüydük. Bu yükümlülüğümüzü asla bozamayacağımızdan da emindik. Bunu fark ettiğim zamanlarda Füsun'u hassas yasaklar ve törelere rağmen değil, onlar sayesinde bu kadar çok görebildiğimi anlardım." (M., M., s. 345) diyerek Füsun'u görebilmesini sağlayan şeylerin herkesçe kabul görmüş, uyulmaması halinde toplumca cezalandırılma yetkisine sahip gelenekler olduğunu vurgular.

Füsun'un eşinin film çekme, Füsun'un artist olma ve Kemal'in Füsun'u yakınında olma isteği üçünü Beyoğlu sokaklarına ve Yeşilçam' a sürükler. Dönemin siyasi, sosyal ve kültürel yönlerinin ayrıntılı tasvirle anlatıldığı bu bölümlerde sosyal zaman unsuru da öne çıkan öğelerdendir. 12 Eylül

Turkish Studies

askeri ihtilalinin etkilerinin hüküm sürdüğü bu dönemde film piyasası da ihtilalinin getirdiği sansür, yasak gibi kısıtlamalardan nasibini alır. Yeşilçam filmlerinin siyasi ve ekonomik sebeplerden girmiş olduğu mecra, çekilen Türk filmlerinin kalitesizliği, oyuncuların hayatlarından kesitlerle gözler önüne serilmeye çalışılır. Filmlerde cinselliğin ön plana çıktığı bu dönemde Feridun'un çekeceği filme yapımcı olarak destek veren Kemal'in filmde Füsun'un öpüşme sahnelerine karşı çıkması üzerine 8 Kasım 1979 günü Akşam gazetesinin Cemiyet başlıklı dedikodu sütununda bir haber yayımlanır,

“Beyefendi, Amerikalıların Ay'a gittiği bu modern dünyada, öpüşmesiz bir “sanat filmi” artık mümkün değildir! Siz önce karar verin ve ya başörtülü bir köylü kıızıyla evlenin ve Batılı filmi ve sanatı unutun; ya da başkalarının bakışından bile kışkırdığınız güzel kızları artist yapma sevdasından vazgeçin. Tabii niyetiniz yalnızca “artist yapmak” ise...” (M.M., s.405)

Bu gazete yazısı romanda geçen modernizm ve gelenek çatışmasının bir diğer örneğidir. Modernleşen dünyada “sanat filmi”nin öpüşme olmadan olamayacağı fikrinin savunulduğu, başı açık sanat filmi yapabilecek modern kız ile modern olmayan, başörtülü köylü kızını keskin bir çizgiyle ayıran bu bakışı karşısında Kemal, Füsun'un artist olma hayallerine Feridun ile birlikte son verir. Geleneksel tarzda yetişmiş kişilerin eleştirildiği bu gazete yazısı aslında geleneğin yanlış yorumlanmasının bir sonucudur. *“Geleneğin tahribi, ego duygusunun baskın hale gelip ‘ben merkezîyetçi bireylerin’ artışını dolayısıyla da toplumsal çözülme beraberinde getirir.”* (Eker 2007: 223) Akşam gazetesinin “Cemiyet” sütununda yer alan bu yazının hitap ettiği kitlenin, romanda geleneğin anlamını boşaltığının, yozlaştırdığının en önemli göstergelerinden biridir.

Aşkın Sonsuzluğa Taşınması: Masumiyet Müzesi

Romanda üçüncü kırılma noktasını Feridun ile Füsun'un ayrılığı oluşturur. Birlikte kurulan Limon T.A.Ş. yapım şirketinin hisselerinin Feridun'a bırakılması karşılığında Feridun, Füsun'dan ayrılır. Füsun'un Feridun'dan ayrılmasıyla, Kemal ile Füsun evlenme kararı alırlar. Fakat Füsun Kemal'den arabayla Avrupa seyahatine çıkmayı talep eder, amacı Kemal'in anlattığı “batı”yı, oradaki müzeleri gezmektir. Füsun pasaport işlemleri sırasında hayatı hakkında her şeyi sormalarının onu tedirgin ettiğini ve dil bilmediğini, utandığını bahane ederek Avrupa seyahatinden vazgeçtiğini söyler. Kemal *“Canım, biraz dünya görürüz... Dünyanın başka yerlerinde, başka türlü yaşayan, daha mutlu insanlar da var. El ele tutuşur, onların sokaklarında yürürüz Dünya, yalnızca Türkiye değil.”* (M. M., s. 515) diyerek Füsun'u ikna etmeye çalışır. Kemal için Türkiye Füsun ile ilişkisinin onaylanmadığı, sorgulanmadan yargılandığı bir mekân olarak onu sıkıştırır, bunaltır. Bu sebeple onun kendi bakış açısıyla idealize ettiği yere, başka türlü yaşayan mutlu insanların ülkesine gitmek ister. Füsun'un *“Biraz Avrupa görüp sana layık olmam lazım değil mi?”* (M. M., s. 515) sorusu ise Füsun'un içinde yetiştiği çevreden, kültürden dolayı kendini aşağı görmesini göstermektedir. Semiramis Otelindeki akşam yemeğine Füsun'un *“Otel sanki Avrupa'da zengin bir sahil kasabesindeki 19. Yüzyıl sonundan kalma bir yermiş ve oradaki kadife perdeli şık salona akşam yemeğine inermiş gibi..”* (M. M., s. 520) gibi giyinmesi aslında Füsun'un da Kemal'in idealize ettiği modern, batılı anlayışa ayak uydurmaya çalıştığı emaresidir. Kemal'in *“Onun sayesinde, o günlerde İstanbul'da başı açık güzel bir kadınla gezinmenin bütün zevklerini ve gerilimlerini harikulade bir eğlenceymiş gibi yaşadım.”* (M. M., s. 477) sözleri Kemal'in idealize ettiği modern ve batılı kadın ve mekan algısını tanımlar.

Kemal roman boyunca Füsun ile aşkına kimsenin karışmayacağı bir mekân yaratmaya çalışır, bu mekân önce Merhamet Apartmanı, sonra “gelenek”lerin sayesinde görüşebildikleri Çukurcuma'daki Füsunlar'ın evi ve bunu yanı sıra Kemal'in hayalini kurduğu Avrupa olur. Fakat bu mekânların hiçbirinde istedikleri gibi Füsun ve Kemal aşklarını yaşayamaz. Füsun'un trafik kazası sonucu ölümünden sonra Kemal yaşayamadıkları aşklarını somutlaştırmak için bir mekân oluşturma kararı alır. Füsun fakir bir hayattan artist olarak, filmlerde oynayarak kurtulabileceğine inanır ve kaza

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

yapmadan önce de Kemal'e hayatını yaşama fırsatı, artist olma imkânını engellediği için kırgınlığını ve kızgınlığını ifade eder. Füsün Kemal'in gözünde romanın başında Celal Salik'in “*Onlar yoksulluğun, para kazanmakla unutulacak bir suç olduğunu sanacak kadar masum insanlardı*” sözüyle tanımladığı masum insanlardan biridir. Kemal Füsün'un ölümünden sonra aşlarını ve Füsün'un hatıralarını yaşatmak için bir müze oluşturma kararı alır. “*Belli bir zamanın ve mekânın varlığı olmak acı verir insana. Zamana ve mekâna o kölelik, sonsuzluk biçiminde yansır düşüncesine. Sonsuz olmak ister insan, çünkü onun tam tersidir.*” (Gasset 2007:12) Böylece Kemal ötekilerden kaçmadan, tanımlamalardan uzak, idealize ettiği “modernlik” ve “batı”yı mekân olarak Çukurcuma İstanbul'da dünyadaki “batılı” müzeleri gezerek oluşturduğu Masumiyet Müzesi'yle aşkını “sonsuzluğa” taşıyacaktır.

SONUÇ

Orhan Pamuk'un bu romanında aşk izleği merkezinde ahlak, namus, toplum, cinsellik, batılılık gibi izlekler modernizm ve gelenek bağlamında roman karakterlerinin bakış açılarıyla gösterilir. Pamuk modernizm ve geleneği, zenginlik ve fakirliği keskin çizgilerle birbirinden ayırır ve “Batılılık, batılı gibi olma, Avrupalılık” gibi kavramların batılılaşma serüvenimizin başlangıcından bu yana çok da farklılaşmadığını roman karakterleri bağlamında gösterir. Pamuk, Türk toplumunca modernizmin yanlış anlaşıldığı, “gibi yapmakla” modern olunamayacağını roman boyunca verdiği örneklerle eleştirir. Kendisi de “sosyete”ye mensup olan Nişantaşı'lı Kemal ile tezgâhtar kız Çukurcuma'lı Füsün'un aşkı zengin-fakir, eğitilmiş-cahil, modern-modern olmayan/gelenekçi gibi keskin ayrımların gölgesinden sıyrılmaya çalışır. Kemal ve Füsün'un Batı, modernlik algısı ise romanın diğer karakterlerinden oldukça farklıdır. Kemal ve Füsün “gibi olmak”tan uzak, başkaları/ötekilerin yargılarından arınmış bir Batı ve modernlik hayal ederler. İşte bu yüzden Kemal aşkının “bütün bir âlemin, yani bütün bir İstanbul'un hikâyesi” (M.M., s. 581-582) olmasını istediği için Füsün'un eşyalarının sergilendiği dünyanın tüm müzelerini gezerek oluşturduğu Masumiyet Müzesi'yle aşkını somutlaştırarak sonsuzluğa taşır. Bu bağlamda Orhan Pamuk modernizm ve gelenek zıtlığında yaşanmaya çalışılan bir aşkı okuyucuya sunar.

KAYNAKÇA

- BERKES, Niyazi (2003), Türkiye'de Çağdaşlaşma, YKY, İstanbul
- CHILDS, Peter (2010), Modernizm, (çev. Vural Yıldırım), Sitare Yay., Ankara
- DEMİR, Fethi (2011), “ Orhan Pamuk'un Romancılık Serüveninde Yeni Bir Durak: Tematik Romanlar”, Turkish Studies, Volume 6/1, Winter 2011, s. 930- 940
- Doğu Batı 25, “ Modernliğin Gölgesinde Gelenek”, Doğu Batı 25, (Kasım, Aralık, Ocak 2003-04)
- EKER, Gülin Öğüt, “Gelenek Haline Gelen Modernite”, (ed. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker), Edebiyat ve Dil Yazıları, Ankara 2007, s. 221- 230
- GASSET, Ortega Y. (2007), İnsan ve Herkes, (çev. Neyire Gül Işık), Metis Yayınları, İstanbul
- GİRARD, Rene (2001), Romantik Yalan ve Romansal Hakikat, (çev. Arzu Etensel İldem), Metis Yayınları, İstanbul
- Güncel Türkçe Sözlük (2007), TDK, Ankara
- KANTARCIOĞLU, Sevim (2004), Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm, Akçağ Yayınları, Ankara

-
- KORKMAZ, Ramazan “Yeni Türk Edebiyatına Giriş”, (ed. Ramazan Korkmaz), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2005, s. 13- 40.
- KORKMAZ, Ramazan (2008), Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Türksoy Yayınları, Ankara
- MARDİN, Şerif (1983), “Batıcılık”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul, s. 245- 250
- MERİÇ, Cemil (1983), “Batılaşma”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul, s. 234- 238
- PAMUK, Orhan (2008), Masumiyet Müzesi, İletişim Yayınları, İstanbul
- TAKIŞ, Taşkın, “Hayatı Dönerek Anlar, İleriye Dönük Yaşarız”, Doğu Batı 25, “Modernliğin Gölgesinde Gelenek”, Ankara 2003-04, s. 7-8